

Subota, 15. studenoga 2025. u 19.30

ZAGREBAČKI SOLISTI

STEVEN ISSERLIS, violončelo

LISINSKI LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
25/26

Luigi Boccherini

Simfonija u d-molu, op. 12, br. 4, *La casa del diavolo*, G. 506

Andante sostenuto – Allegro assai

Andantino con moto

Andante sostenuto – Allegro con moto

Carl Philipp Emanuel Bach

Koncert za violončelo, gudače i continuo u A-duru, H. 439 Wq. 172

Allegro

Andante

Allegro assai

John Tavener

***Eternal Memory*, za violončelo i gudače**

Béla Bartók

Divertimento za gudače, Sz. 113, BB 118

Allegro non troppo

Molto adagio

Allegro assai

Nakon koncerta s umjetnicima razgovara Gordana Krpan.

ZAGREBAČKI SOLISTI

Ansambel Zagrebačkih solista osnovan je 1953. godine u sklopu Radija Zagreb, pod umjetničkim vodstvom glasovitoga violončelista Antonija Janigra. Više od sedam desetljeća – pod umjetničkim vodstvom uglednih koncertnih majstora: Dragutina Hrdjoka, Tonka Ninića, Anđelka Krpana i Borivoja Martinić-Jerčića – Zagrebački solisti održavaju kvalitetu muziciranja na visokoj razini, što dokazuju redovitim nastupima na prestižnim svjetskim koncertnim pozornicama. Od 2012. Ansambel predvodi ugledni violinist Sreten Krstić, dugogodišnji koncertni majstor Minhenske filharmonije.

Dosad su održali gotovo četiri tisuće koncerata na svim kontinentima, u najvećim svjetskim središtima i najslavnijim koncertnim dvoranama, kao što su Musikverein (Beč), Concertgebouw (Amsterdam), Royal Festival Hall (London), Berlin Philharmonic Hall, Koncertna dvorana Čajkovski (Moskva), Santa Cecilia (Rim), Carnegie Hall (New York), Opera House (Sydney), Victoria Hall (Ženeva), Teatro Real (Madrid), Teatro Colon (Buenos Aires), Versailles itd. Redovito su gostovali na najpoznatijim glazbenim festivalima, poput onih u Salzburgu, Pragu, Edinburghu, Berlinu, Bergenu, Barceloni, Istanbulu, Pradesu, Ossiachu, Dubrovniku i drugdje, a uz njih su muzicirali brojni ugledni solisti: Henryk Szeryng, Alfred Brendel, Christian Ferras, Pierre Fournier, Leonard Rose, James Galway, Jean-Pierre Rampal, Aldo Ciccolini, Katia Ricciarelli, Lily Laskine, Zuzana Ružičkova, Mario Brunello, Isabelle Moretti, Guy Touvron, Marc Coppey, Ray Chen i mnogi drugi.

Zagrebački solisti izvode bogat repertoar koji čine djela svih glazbenih razdoblja, od baroka do suvremene glazbe. Posebno su usmjereni na izvođenje djela hrvatske glazbene baštine, od aktualizacije djela starijih skladateljskih naraštaja, do predstavljanja djela mlađih hrvatskih skladatelja. Snimili su više od sedamdeset nosača zvuka za ugledne diskografske kuće (Vanguard, EMI, ASV, Eurodisc, Melodia, Hispa-vox, Pickwick i Croatia Records). Među novijim izdanjima ističe se nosač zvuka s djelima Ernesta Cordera, snimljen s istaknutim solistima, violinistom Guillermom Figuerom i gitaristom Pepeom Romerom (Naxos, 2010.). To je izdanje nominirano za uglednu nagradu *Latin Grammy*. U lipnju 2014. Ansambel je objavio nosač zvuka s djelima Borisa Papandopula u suradnji s pijanistom Oliverom Triendlom (za diskografsku kuću cpo), koji je oduševio hrvatsku i inozemnu glazbenu kritiku. Godinu dana poslije, s violončelistom Marcom Coppeyjem snimili su nosač zvuka na kojem su predstavljena tri Koncerta za violončelo i gudače (dva Haydnova i Koncert u A-duru C. Ph. E. Bacha) u izdanju njemačke diskografske kuće audite.

Zagrebačkim solistima dodijeljene su mnoge visoke nagrade i priznanja, među kojima se ističu prva nagrada u Mar del Plati (za album Koncerti 18. stoljeća), Medalja *Pablo Casals*, Medalja *Elisabeth Sprague Coolidge* (za izvođenje suvremene glazbe), nagrade *Vladimir Nazor*, *Milka Trnina*, *Josip Štolcer-Slavenski* za najbolju izvedbu djela hrvatskoga skladatelja; zatim nagrade *Ivan Lukačić* Varaždinskih baroknih večeri, Ville Manin, UNESCO-a, Nagrada Grada Zagreba, Srebrni kompaktan disk diskografske kuće Croatia Records, Orden zasluga za narod sa srebrnim zracima, Plaketa Grada Zagreba, više hrvatskih diskografskih nagrada *Porin* (1994. godine za životno djelo), Srebrna plaketa Hrvatske glazbene mladeži i brojne druge. Godine 2010. Ansamblu je dodijeljen *Orlando Grand Prix* za osobite umjetničke doprinose u ostvarenju cjelokupnoga programa Dubrovačkih ljetnih igara.

Tijekom Domovinskoga rata održali su sedamdesetak dobrotvornih koncerata (za Dubrovnik, za srušene glazbene škole u Hrvatskoj, srušenu zgradu HNK-a u Osijeku, Kliniku za dječje bolesti Zagreb, za brojne razorene hrvatske spomenike i dr.), a održali su i brojne svečane koncerte u povodu osamostaljenja Hrvatske.

Više od sedamdeset godina uspješnoga djelovanja taj je ugledni hrvatski ansambel ostvario prije svega zahvaljujući brojnim izvrsnim glazbenicima koji su bili njegovi članovi. Ono što sve članove, prošle, sadašnje i buduće, sasvim sigurno ujedinjuje jest vrhunska razina sviranja, discipliniranost u vještini kojom se bave te nepresušni entuzijazam i ljubav prema glazbi, napose prema komornome muziciranju.

Sreten Krstić – koncertni majstor

Krunoslav Marić, Saki Kodama, Zvonimir Krpan,

Marko Glogović, Davor Philips, Ivan Novinc – violine

Hrvoje Philips, Tajana Škorić – viole

Luka Galuf, Lana-Lucija Horvatić – violončela

Antal Papp – kontrabas

Franjo Bilić – čembalo

Dunja Čolić-Keinänen – oboa I

Marta Meštrović – oboa II

Antonio Pirotta – rog I

Ante Medvidović – rog II

STEVEN ISSERLIS

Britanski violončelist Steven Isserlis poznat je diljem svijeta po proživljenom muziciranju i tehničkom majstorstvu. Ostvario je iznimnu karijeru kao solist, komorni glazbenik, pedagog, autor i voditelj. Redovito solistički nastupa s vodećim svjetskim orkestrima i dirigentima, među kojima izdvajamo Berlinsku, Bečku i Londonsku filharmoniju, ciriški Tonhalle orkestar, Leipziški Gewandhaus orkestar, Nacionalni simfonijski orkestar iz Washingtona i Filharmoniju iz Los Angelesa. Svake sezone u svjetskim glazbenim središtima solistički nastupa uz izvrsne komorne orkestre, kao što su Orkestar *Gustav Mahler*, Norveški, Škotski i Ciriški komorni orkestar, Komorni orkestar *St. Paul* te uz ansamble posvećene povijesno obaviještenim interpretacijama poput Orkestra doba prosvjetiteljstva i Filharmonijskog baroknog orkestra. Nerijetko uz komorne orkestre nastupa bez dirigenta, ravčajući izvedbom s pozicije solista.

Osmislio je zanimljive koncertne programe izvedene na najpoznatijim svjetskim festivalima i u koncertnim dvoranama, primjerice u Wigmore Hallu, na Salzburškom festivalu te u kulturnom centru 92nd Street Y u New Yorku. Neke od tema bile su: *U sjeni rata*, *Istraživanje češke glazbe*, *Učitelj – učenik* (*Saint Saëns, Fauré, Ravel*), *Srodnost violončela i ljudskoga glasa*, *Različiti aspekti života i glazbe Roberta Schumanna*, *Glazba Sergeja Tanjejeva* (učitelja Stevenova djeda Juliusa Isserlisa) i *njegovih učenika* i sl. Tematske koncerte ostvario je u suradnji s prijateljima, ujedno vrhunskim glazbenicima, među kojima su violinisti Joshua Bell, Isabelle Faust, Pamela Frank i Janine Jansen, violistica Tabea Zimmermann te pijanisti Jeremy Denk, Stephen Hough, Alexander Melnikov, Olli Mustonen, Connie Shih i Dénes Várjon.

Posebno ga zanima istraživanje autentičnog zvuka pojedinih epoha, koji otkriva u raznim projektima. Snimio je Chopinovu Sonatu za violončelo i klavir za Hyperion s Dénesom Várjonom koji svira na Chopinovu klaviru. Uz pijanista Sir Andrasa Schiffa, u Bonnu je izvodio skladbe Ludwiga van Beethovena svirajući na Beethovenovu violončelu, a cjelokupni Beethovenov opus za violončelo i klavir snimio je s Robertom Levinom koji je svirao na glazbalima s tipkama s početka 19. stoljeća. S čembalistom Richardom Egarrom snimio je sonate za violu da gamba J. S. Bacha, G. F. Händela i D. Scarlattija.

Steven Isserlis je i predani interpret suvremene glazbe. Praizveo je mnoga nova djela ponajboljih suvremenih skladatelja, kao što su John Tavener, Thomas Adès, Stephen Hough, Wolfgang Rihm, David Matthews, György Kurtág i drugi.

Pisanje i sviranje za djecu još je jedno područje na kojem djeluje s puno entuzijazma. Napisao je tekst za tri priče koje je s glazbom Anne Dudley

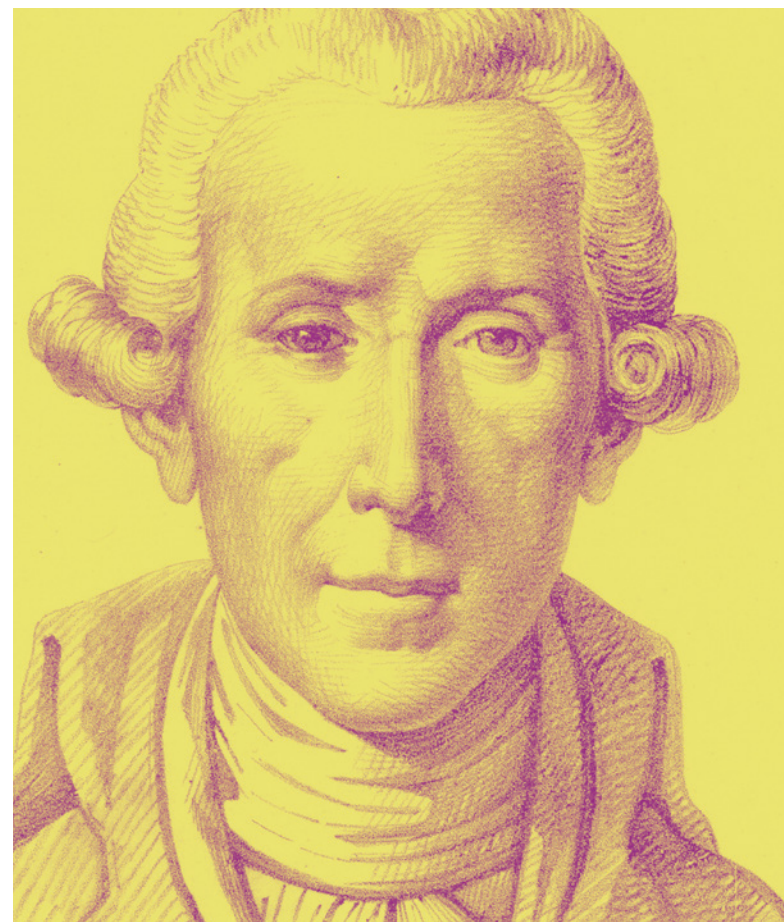
objavila izdavačka kuća Universal Edition u Beču. Njegove knjige o životima velikih skladatelja (*Zašto je Beethoven bacio varivo*, *Zašto je Händel mahao perikom* te *Komentar na Schumannove Savjete za mlade glazbenike*) objavila je londonska izdavačka kuća Faber & Faber i prevedene su na više jezika.

Održava majstorske tečajeve diljem svijeta. Od 1997. umjetnički je ravnatelj Međunarodnoga glazbenog seminara u Prussia Coveu u Cornwallu, gdje kao profesori djeluju Sir Andras Schiff, Thomas Adès i Ferenc Rados.

Kao glazbeni pisac aktivan je u publikacijama kao što su *Gramophone*, *The Daily Telegraph* i *The Guardian*. Bio je gostujući urednik časopisa *The Strad*, a prisutan je i u radijskom programu BBC-ja kao gostujući voditelj i autor dokumentarnih emisija glazbene tematike.

Njegova opsežna i nagrađivana diskografija među inima obuhvaća snimku svih Suita za violončelo solo J. S. Bacha za Hyperion (to je bila instrumentalna ploča godine časopisa *Gramophone* 2007.), koncerte Elgara i Waltona uz djela Gustava i Imogen Holst s Orkestrom Philharmonia i Paavom Järviem, koncerte Prokofjeva i Šostakoviča sa Simfonijskim orkestrom Frankfurtskoga radija i Paavom Järviem, Dvořákov Koncert za violončelo s Komornim orkestrom *Gustav Mahler* i Danielom Hardingom te nekoliko albuma u suradnji s pijanistima S. Houghom, T. Adèsom i O. Mustonenom. Brahmsov Dvostruki koncert snimio je s Joshuom Bellom i orkestrom Akademije st. Martin in the Fields, a kao solist i dirigent snimio je koncerte J. Haydna i C. Ph. E. Bacha uz Njemačku komornu filharmoniju iz Bremena.

Dobitnik je mnogih nagrada, među kojima su Orden Britanskoga imperija za zasluge u glazbi, Nagrada *Schumann* grada Zwickaua, Nagrada *Piatigorsky* u SAD-u, zlatna medalja Wigmore Halla te medalja *Walter Willson Cobbett* za zasluge u komornoj glazbi. Jedan je od samo dvojice suvremenih violončelista uvrštenih u Gramophoneovu Kuću slavnih (uz Yo-Yo Maa). Svira na Stradivarijevu violončelu *Marquis de Corberon* iz 1726., zahvaljujući ljubaznoj posudbi Kraljevske muzičke akademije.

Fotografija: Wikimedia

Luigi Boccherini (1743. – 1805.), talijanski violončelist i skladatelj, danas je poznat kao autor tek nekoliko nadahnutih stranica, ponajprije popularnog *Menuetta* (iz Gudačkog kvinteta u E-duru, op. 11, br. 5). No Boccherini je glazbenik uistinu velikoga povijesnog značenja, a njegove brojne skladbe oduševljavaju umijećem i nadahnućem.

Uz Josepha Haydna, Boccherini je utemeljitelj gudačkog kvarteta kao glazbene vrste. Bio je prvi skladatelj u povijesti koji je pisao kvintete za gudače (s dva violončela), kao i kvintete za gudački kvartet i klavir te za gudački kvartet i gitaru. Uz to, među prvima je pisao virtuosna djela za violončelo te bitno utjecao na razvoj violončela kao solističkoga glazbala. Ostavio je golem opus s više od 500 djela, među kojima više od sto kvarteta, oko 150 kvinteta, 30 simfonija, 12 koncerata za violončelo te niz opernih, oratorijskih i duhovnih djela.

Luigi Boccherini rođen je u Lucci. Njegov otac Leopoldo bio je violončelist i kontrabasist, a jedan od Luigijeve braće, Giovanni Gastone, bio je poznati pjesnik i plesač koji je pisao libreto za Antonija Salierija i Josepha Haydna. Luigi je prvu poduku dobio od oca i crkvenoga glazbenika *abbé* Vanuccija. Kad je navršio trinaest godina, otac ga je poslao u Rim na poduku kod poznatoga violončelista Giovannija Battiste Costanzija, glazbenoga ravnatelja u bazilici sv. Petra. U Rimu je mladi Luigi upoznao polifonu tradiciju Giovannija Pierluigija da Palestrine i instrumentalnu glazbu Arcangela Corellija.

Godine 1757. otac i sin Boccherini odlaze u Beč i sviraju u orkestru Carskog kazališta (Burgtheater). Pri sljedećem posjetu Beču, 1760., Luigi Boccherini se sa sedamnaest godina prvi put predstavio kao skladatelj, izvodeći *Šest trija za dvije violine i violončelo*. Iako je u Beču bio izvrsno prihvaćen, vraća se u rodni grad. Isprva svira u lokalnom kazališnom orkestru, a zatim, od 1765., u orkestru Giovannija Battiste Sammartinija.

U to je doba organizirao prvi javni nastup gudačkog kvarteta u kojem je sam svirao violončelo. Poslije očeve smrti (1766.) odlazi u Pariz i ondje objavljuje niz djela – dua, trija, kvartete te prve simfonije. Navodno ga je španjolski veleposlanik u Parizu nagovorio da ode u Madrid, gdje je od 1769. dugo boravio na dvoru Karla III., u službi kraljeva mlađeg brata don Luisa. Ohrabren stabilnim godišnjim prihodima, u Madridu sklada velik dio svojega opusa, među ostalim i prve gudačke kvintete.

Poslije smrti supruge Clementine Pelicho, s kojom je imao petero djece, te svojega mecene don Luisa, prihvaća pokroviteljstvo pruskoga kralja Fridrika Vilima II. koji je kao amaterski violončelist dobro poznao njegovu glazbu. Jedanaest godina bio je u njegovoj službi, no Fridrikov nasljednik odbio je osigurati prihode za glazbenika. Dodatno ožalošćen smrću četiriju kćeri te druge supruge, Boccheriniju se pogoršalo zdravlje.

U teškim financijskim okolnostima, poslije duge respiratorne bolesti, umro je 1805. u Madridu. Nadživjela su ga dva sina. Njegovo tijelo bilo je pokopano u papinskoj bazilici sv. Mihovila u Madridu do 1927., kad su posmrtni ostaci preneseni u crkvu San Francesco u njegovoj rodnoj Lucci. Dio njegove ostavštine izgubljen je tijekom Španjolskoga građanskog rata. Boccherinijev opus popisao je francuski muzikolog Yves Gérard te katalogizirao skladbe oznakom G i brojem.

U svim izvorima o Boccherinijevu karakteru ističe se njegovo poštenje, skromnost, strpljivost i blagost. Unatoč naklonosti kraljeva i kneževa, velikim uspjesima što ih je postizao kao virtuoz izrazito proživljenog tona i kao nadahnuti skladatelj, Boccherini se kao osoba i kao skladatelj nije bitno mijenjao – uvijek je težio vrhunskoj eleganciji glazbe koju je stvarao. Sve je u službi protoka i lakoće, često uz primjesu melankolije. Njegovi omiljeni nazivi stavaka bili su soave (nježno), *con grazia* (graciozno) i

dolcissimo (vrlo slatko). Nadahnuto je stapao ljupku pjevnost svojih tema s nepatvorenim zanosom, sve u duhu galantnog stila vremena u kojem je živio.

Ipak, iz **Simfonije u d-molu**, poznate pod nazivom *La casa del diavolo* (*Đavolja kuća*), iščitava se želja za prikazivanjem snažnih strasti, istine koja ne teži biti lijepa, nego stvarna, pa Boccherini u virtuosno ozračje galantnoga doba unosi snažne kontraste.

Iz vremena njegove mladosti (sredine 18. stoljeća) potječu prvi samostalni baleti koji su se razvili iz baletnih ulomaka u operama, ali i pantomime grčkoga kazališta. Koreograf Gaspare Angiolini postavio je u listopadu 1761. balet *Don Juan ou Le festin de pierre* na glazbu Christoph Willibalda Glucka (1714. – 1787.). Namjera je bila ispričati priču o Don Juanu isključivo plesnim pokretima, što možemo smatrati početkom modernoga baleta.

Luigi Boccherini bio je član orkestra u Burgtheatru u Beču, gdje je balet premijerno izveden. Deset godina poslije u Madridu je skladao Simfoniju u d-molu, *La casa del diavolo*, koja je nadahnuta posljednjim prizorom Gluckova baleta, uz bitnu razliku: Boccherinijeva simfonija završava dramatično i snažno, a Gluckov balet pruža osjećaj smirenja i oprosta. Od sporog uvoda u d-molu do završnog *allegro* u D-duru, Simfonija obiluje kontrastima u tempu i dinamici koji predstavljaju bit mita o Don Juanu – kontrast tragičnog i komičnog, života i smrti, božanskog zakona i ljudskog življenja.

U tiskanom izdanju objavljenom u Parizu oko 1776. Boccherini u partituri piše: „*Chaconne* koja predstavlja Pakao napravljena je po uzoru na Gluckovu u *Kamenom gostu*.” Završni stavak Boccherinijeve simfonije sadržava izravne reference i aluzije na Gluckov balet.

Koreograf Angiolini sljedećim je riječima opisao završnu scenu baleta: „Središte Zemlje otvara se rigajući plamen. Iz vulkana izlaze mnoge prikaze i bjesovi koji muče Don Juana. On je njima okovan i u svojem strašnom očaju biva progutan zajedno sa svim čudovištima, a potres prekriva mjesto hrpom ruševina.” Taj strašni događaj Boccherini ilustrira turbulentnom, uznemirujućom glazbom u čijoj se dramatici već naziru elementi pokreta *Sturm und Drang*.

Carl Philipp Emanuel Bach (1714. – 1788.), njemački čembalist i skladatelj, poznat je kao berlinski ili hamburški Bach. Jedan je od dvadesetero djece slavnoga Johanna Sebastiana Bacha, odnosno treće djetete koje je imao s prvom suprugom Marijom Barbarom Bach. Među Bachovim sinovima, petorica su stasala u znamenite glazbenike – uz Carla Philippa Emanuela, to je Wilhelm Friedeman Bach (također sin Marije Barbare) te Gottfried Heinrich Bach, Johann Christoph Friedrich Bach i Johann Christian Bach – sinovi koje je Bach imao s drugom suprugom Annom Magdalenom. Od njih petorice najveću glazbeničku karijeru ostvario je upravo Carl Philipp Emanuel Bach – jedan od najvećih čembalista svojega vremena i glavni predstavnik specifičnoga njemačkog osjećajnog stila (*Empfindsamer Stil*) u razdoblju rane klasike.

Rođen u Weimaru, Carl Philipp Emanuel Bach od djetinjstva je s ocem učio glazbu. Zanimljivo je da je njegov krsni kum bio očev prijatelj i (uz Johanna Sebastiana) najveći glazbenik toga vremena – Georg Philipp Telemann, od koga je baštiniio drugo ime.

Poslije je C. Ph. E. Bach u autobiografiji napisao: „Za skladanje i sviranje glazbala s tipkama nikad nisam imao učitelja, osim svojega oca.“

Carl Philipp Emanuel Bach diplomirao je pravo u Frankfurtu 1735., no cijeloga života bavio se glazbom. Godine 1740. imenovan je čembalistom pruskoga kralja Fridrika II. Velikog koji je bio odličan flautist. Toliko je volio glazbu da ga je dvorski orkestar pratio na koncertima svake večeri osim ponedjeljka i petka, koji su bili rezervirani za operne izvedbe. Carl Philipp Emanuel uskoro je postao poznat kao izniman skladatelj, čembalist i učitelj te je ugledom nadmašio čak i svojega (danas poznatijeg) oca, Johanna

Sebastiana. Status jednoga od vodećih glazbenika svojega doba osnažio je objavljivanjem teorijskoga djela naslovljenog *Esej o pravoj umjetnosti sviranja klavira* (1753.). Taj je traktat bio obvezna literatura mladim glazbenicima sljedećih desetljeća, a djelo u svojim pismima i napisima spominje velika trojka bečke klasike (Haydn, Mozart, Beethoven) nazivajući ga važnim izvorom za razumijevanje stila i interpretacije glazbe 18. stoljeća. Tek 1767. napustio je zahtjevnju službu u Berlinu i preselio se u Hamburg. Ondje je poslije Telemannove smrti naslijedio svojega krsnog kuma na mjestu glazbenoga ravnatelja pet gradskih crkava.

Tajna njegova uspjeha zasigurno je bila u uspješnoj asimilaciji snažnoga utjecaja oca i novoga stila koji se tada razvijao. Taj novi stil donio je golemu promjenu, prekid s prošlošću kakav se rijetko događa u povijesti glazbe. Monumentalni karakter barokne glazbe ustupio je mjesto dopadljivom i prozračnijem zvuku, takozvanom „osjećajnom stilu“. C. Ph. E. Bach postao je predvodnik toga pokreta, a razvijao ga je na solidnim temeljima, vještini i znanju koje je baštiniio od oca.

I dok je glazba njegova berlinskog razdoblja bila pretežito instrumentalna, u Hamburgu najviše sklada duhovnu zbornu glazbu. Tijekom obaju razdoblja, vođen nemirnim duhom, stvara djela kojima snažno utječe na kasniji skladateljski naraštaj. Posebno su utjecajne bile njegove simfonije, koncerti i klavirske sonate, ponajprije u kontekstu razvoja klasičnog sonatnog *allegro*. Bio je uzor Haydnu, Mozartu, pa čak i Beethovenu i Mendelssohnu, a zanimljivo je da je osamnaest godina mlađi Haydn u nekim segmentima utjecao na njega, baš kao što je poslije Mozart utjecao na Haydna.

Tri koncerta za violončelo, gudače i continuo jedina su njegova koncertantna djela za violončelo te ujedno, uz skladbe za glazbala s tipkama, najimpresivnija djela njegova berlinskog razdoblja. U doba njihova nastanka, između 1750. i 1753. godine, koncert za violončelo bio je inovativna glazbena vrsta, a Boccherini i Haydn još nisu skladali svoje važne doprinose tom žanru. Sva tri postoje i u inačici za čembalo ili flautu kao solistička glazbala. Izvorne kadence sačuvane su u varijanti za čembalo. Danas se smatra da je inačica za violončelo nastala prva. Moguće je da je djela prouzveo dvorski violončelist Ignaz Mara.

Koncert u A-duru, posljednji u nizu, nastao je 1753. Koncert je trostavčni. Brz uvodni stavak iznimno je atraktivan i dinamičan. Slijedi kontemplativni *Andante* s dirljivim pjevom violončela, posve u duhu novoga osjećajnog stila, dok završni *Allegro* ponovno donosi erupciju živosti i energije. Koncert svojom strukturom, snažnim kontrastima, tematskim razvojem i inventivnim harmonijskim planom spaja Vivaldijevu virtuoznost s Haydnovom gracioznošću i Beethovenovom smjelošću, sve u skladnoj ljepoti elegantnog Bachova stila, te najavljuje novo doba, u kojem violončelo svojim bogatim, zagasitim tonom postaje cijenjeno solističko glazbalo.

Fotografija: Simone Canetty-Clarke

Sir John Tavener (1944. – 2013.), engleski skladatelj duhovne glazbe, svojim je opusom tragao za istinom i ljepotom upoznajući i razumijevajući mnoge religije. Rođen je u Wembleyju u Londonu; rano je počeo svirati klavir i orgulje, ponajprije zahvaljujući ocu koji je bio orguljaš u prezbiterijanskoj crkvi. U dobi od dvanaest godina bio je na izvedbi Mozartove opere *Čarobna frula*, a zatim i novoga djela *Canticum Sacrum* Igora Stravinskog. Kako je sam poslije rekao, ta ga je glazba motivirala da postane skladatelj. Od 1962. školovao se na Kraljevskoj muzičkoj akademiji u Londonu, a među njegovim mentorima bio je ugledni engleski skladatelj Sir Lennox Berkeley. U to je vrijeme postao orguljaš i zborovođa u prezbiterijanskoj crkvi u Kensingtonu i na tom je mjestu ostao punih 14 godina.

Pozornost šire glazbene javnosti privukao je dramatskom kantatom *The Whale (Kit)* koja se temelji na starozavjetnoj priči o Joni. Njezin modernistički izričaj ostvaren mješavinom različitih glazbenih tehnika etablirao je Tavenera kao važnu osobnost u suvremenoj klasičnoj glazbi. Kantatu je premijerno izveo zbor i orkestar London Sinfonietta 1968. u tada novoj dvorani Queen Elizabeth Hall u Londonu. Tavener je uskoro počeo predavati na Trinity Collegeu u Londonu. S vremenom je njegova glazba postajala duhovnija i kontemplativnija te sve popularnija među publikom diljem svijeta. Njegov *Keltski rekvijem* impresionirao je Benjamina Brittena. Kad je operna kuća Covent Garden od Tavenera naručila operu, 1979. nastaje opera *Thérèse* na libreto Gerarda McLarnona.

Odgojen u škotskoj prezbiterijanskoj crkvi, 1977. prihvatio je pravoslavlje iz kojega je crpio nadahnuće za svoj rad iduća dva desetljeća. Među najpoznatijim skladbama iz toga razdoblja jest *Zaštitni veo* koji je praisveo

violončelist Steven Isserlis uz Londonski simfonijski orkestar na BBC Promsu 1989. Istoimeni album koji je objavio Virgin Classics 1992. postao je najprodavaniji CD klasične glazbe. U to vrijeme nastaje i *Pjesma za Atenu* za zbor a cappella, izvedena u Westminsterskoj opatiji na posljednjem ispraćaju princeze Diane 1997. godine. *Pjesma za Atenu* uglazbljuje stihove majke Tekle (1918. – 2011.), pravoslavne redovnice i skladateljve duhovne muze. Majka Tekla autorica je libreta za njegovu drugu operu *Marija Egipatska* (1992.), kao i literarnih predložaka za niz djela, među kojima su *Apokalipsa* (1993.), *Pad i uskrsnuće* (1999.), *Vidjet ćemo ga kakav jest* (1993.) i *Počnimo ponovno* (1995.). O majci Tekli, Tavener je rekao: „Ona mi je pomogla da spojim svoju glazbu i svoj život.”

Kasnih devedesetih godina 20. stoljeća inspiraciju je nalazio u duhovnosti velikih svjetskih religija, prihvaćajući hinduizam, judaizam, kršćanstvo i islam. Njegovo opsežno djelo *Veo hrama* iz 2003., čija izvedba traje oko sedam sati (bdjenje od sumraka do zore), premijerno je izvedeno u Temple Church u Londonu. Temelji se na tekstovima iz brojnih religija, a skladatelj ga je istaknuo kao „vrhunsko postignuće mogega života”. Skladbu *Prekrasna imena* skladao je 2007. na arapskom jeziku u muslimanskoj tradiciji. Najavljeno je da će njegova posljednja opera *Krishna* (koja je dovršena 2005., ali nije objavljena) biti izvedena 2026. godine u operi Grange Park u Surreyju.

Tijekom života borio se s brojnim zdravstvenim problemima – u tridesetim godinama doživio je moždani udar, u četrdesetima operaciju srca. Tvrdio je da su ti događaji ojačali njegovu predanost vjeri. Usporedio je skladanje s molitvom i opisao sebe kao predvodnika u duhovni svijet, a ne kao skladatelja. Uz religije svijeta, nadahnjivala su ga djela velikih pisaca i pjesnika, kao što su Tolstoj, Shakespeare i Dante. Godine 2000. stekao je titulu sir.

Bio je poznat po nošenju bijelog odijela, a hobi su mu bili klasični automobili. Posjedovao je impresivan vozni park koji su činili Armstrong Siddeley Sapphire, Rolls-Royce Silver Shadow, Jaguar XJ6 i bijeli Bentley Mulsanne Turbo.

Eternal memory (Vječno sjećanje) za violončelo i gudače Tavener je skladao 1991. na narudžbu Australskoga komornog orkestra. Djelo se često izvodi s njegovim *Requiemom* iz 2008. godine. *Vječno sjećanje* je meditacija o čovjekovu božanskom podrijetlu te je, prema skladateljevima riječima, „meditacija o sjećanju na smrt”, odnosno iščekivanje obećanog ali nepoznatog raja. Unutar trostavne forme postignuta je simetrija i osjećaj ravnoteže; prvi stavak izvodi se s velikim mirom i spokojem, drugi je sličan tokati i obilježen upornim gibanjem trilerima obogaćene melodije, dok treći ponovno donosi mir. Uz suptilne asocijacije na vlastita djela (ali i na početak Uvertire 1812. Petra Iljiča Čajkovskog), Tavener nas u desetak minuta vodi na zadivljujuće introspektivno putovanje. Pročišćenim glazbenim jezikom, koji združuje drevno i moderno, hrabro se kreće kroz vrijeme i prostor te zvukom oživotvoruje vlastito mistično iskustvo.

Béla Bartók (1881. – 1945.), jedan od najutjecajnijih skladatelja 20. stoljeća, za života je bio priznat kao izniman pijanist, a veliku svjetsku slavu njegova su djela postigla tek poslije skladateljeve smrti. Rođen je u pokrajini Torontal, koja danas pripada Rumunjskoj. Rano je izgubio oca. Bio je boležljivo dijete pa je mnogo vremena provodio u kući uz majku, koja je često svirala klavir. Kao trogodišnjak je dobio bubanj pa je, s izvrsnim osjećajem za ritam, pratio majčinu svirku. Već godinu dana poslije jednim je prstom na klaviru znao odsvirati četrdesetak pjesama. S 11 godina, u svibnju 1892., prvi put je javno nastupio kao pijanist, na dobrotvornom koncertu u mjestu Nagyszollos, gdje su tada živjeli. Svirao je *Allegro* iz Beethovenove *Waldstein sonate* i vlastitu skladbu *Rijeka Dunav*. Uspjeh je bio velik.

Uz glazbu je Bartók imao različite interese – volio je čitati, a još kao dječak počeo je skupljati najrazličitije kukce. Toj se strasti uvijek iznova vraćao na mnogobrojnim putovanjima tijekom kojih je u Mađarskoj i drugim zemljama zapisivao izvorne narodne melodije. Uz to, fascinirali su ga strani jezici. Živeći u Austro-Ugarskoj Monarhiji, savršeno je poznao mađarski i njemački. Latinski, a poslije engleski i francuski, učio je u školi. Potaknut etnomuzikološkim istraživanjima, naučio je slovački i rumunjski, a prije nego što je posjetio Italiju i Španjolsku, odlučio je upoznati njihov jezik. U poznim godinama na mađarski je prevodio turske pjesme, no taj mu je jezik, kako je sam priznao, zadavao prilično muke.

Godine 1894., potaknuta Bélinim zanimanjem za glazbu, majka s djecom odlazi u Požun (današnju Bratislavu), grad veći od svih u kojima su do tada živjeli. U tom poticajnom okružju on je skladao prva velika djela – Klavirski kvartet, Sonatu i tri pjesme na njemačke stihove. Uskoro je počeo razmišljati o odlasku na konzervatorij. Između Beča i Budimpešte odabrao je Budimpeštu. Kompoziciju je učio kod Janosa Koesslera, a klavir kod Lisztova učenika Istvana Thomana. Proučavao je Wagnerove glazbene drame i Lisztova orkestralna djela te skladao u ozračju Brahmsova utjecaja.

Kao pijanist odlično je napredovao, često nastupajući i svirajući zahtjevna djela. Kritičari su hvalili njegovu sjajnu tehniku. Postao je dijelom budimpeštanskih glazbenih krugova, ali kao skladatelj nije bio posve zadovoljan. Sputavao ga je konvencionalni glazbeni jezik i akademski savjeti njegova profesora. No jedan mu je doživljaj otvorio nove vidike. Godine 1902. uzbuđeno je pisao majci: „Poslije duge stagnacije, izvedba simfonijske pjesme *Tako je govorio Zaratustra* Richarda Straussa potpuno me prosvjetlila. Ta je skladba pobudila u meni snažan entuzijazam. Sad vidim put kojim moram krenuti. Smjesta se bacam na proučavanje Straussovih partitura, a zatim i na skladanje...”

Na posljednjoj godini studija bio je izložen još jednom snažnom utjecaju – buđenju mađarske nacionalne svijesti koja ga je suočila s problemom nacionalne glazbe. Iako su skladatelji poput Erkela ili Liszta bili smatrani pravim predstavnicima mađarske glazbe, Bartóku je bilo jasno da se njihov stil temelji na zapadnoeuropskoj tradiciji, da je mađarska glazba pod snažnim utjecajem njemačkog naslijeđa te da nema prijeko potrebnu autohtonost koja se može ostvariti samo na folklornim izvorima. Tijekom 1904. prvi put je notama zapisao izvorni mađarski napjev. Sa Zoltanom Kodalyem počeo je skupljati narodne melodije. Od tada će često obilaziti Mađarsku i druge zemlje – Slovačku, Rumunjsku, Ukrajinu, Hrvatsku, Srbiju i Tursku te bilježiti tisuće narodnih napjeva. Zbog svojega znanstvenog rada na području glazbenog folklor, jedan je od pionira komparativne muzikologije i etnomuzikologije. To se, dakako, odrazilo i na njegov skladateljski rad. Rijetko je u svojim djelima rabio doslovne citate narodnih melodija. On je folklor učinio temeljem vlastitoga stila. Svoj je glazbeni jezik usavršavao na temelju dubokih saznanja o narodnom melosu, istražujući

sve glazbene elemente: melodiju, harmoniju, ritam i formu. U svakoj skladbi otkrivao je nove mogućnosti i nalazio nova rješenja.

Poticaji za stvaranje nisu dolazili samo iz folkloru. Poput Richarda Straussa, nove mu je vidike otvorila i glazba Claudea Debussyja. Iako Bartók nikad nije skladao impresionistička djela, impresionizam u glazbi bio je za njega otkriće novoga zvučnog svijeta, poticaj za nove eksperimente. Jednom je prigodom izjavio da je Debussy za razvoj glazbe važan kao Beethoven ili Bach. Taj susret impresionizma i folkloru, suvremene skladateljske tehnike i narodnog sadržaja, dao je njegovim djelima jedinstvenu zvukovnost.

Godine 1907. naslijedio je svojega bivšeg profesora Thomana na Muzičkoj akademiji u Budimpešti. Predavao je klavir i cijeli je život odbijao predavati kompoziciju, tvrdeći da je to suviše složeno zbog toga što i sam sklada te da svoje skladateljske misli ne može dijeliti sa studentima niti skladateljske koncepte rabiti u pedagoške svrhe.

Gotovo trideset godina živio je u Budimpešti i radio na Muzičkoj akademiji. Ustrajno je skladao. *Sedam skica op. 9* i jedinu operu *Dvorac Modrobradog* posvetio je svojoj učenici i prvoj supruzi Marti Ziegler. Nova je djela sve više prožimao glazbenim folklorom. Na temelju jednoglasnih napjeva gradio je harmonijski slog. Kad mu se pentatonika, koja je često bila temelj narodnih pjesama, učinila odveć nedostatnom, dograđivao ju je kromatikom. Ritam je učinio moćnim pokretačem svojih glazbenih misli.

S drugom suprugom, pijanisticom Dittom Pasztory, 1940. emigrirao je u SAD. Nastanili su se u New Yorku. Zajedno su održavali koncerte. Skladatelj je snimao za tvrtku Columbia te radio na zbirci hrvatskih i srpskih narodnih pjesama. Život u Americi nije ispunio očekivanja. Živjeli su skromno, a 1944. dijagnosticirana mu je leukemija. Umro je u New Yorku, gdje je i pokopan. Godine 1988. njegovi posmrtni ostaci preneseni su na groblje u Budimpešti.

Divertimento za gudače Bartók je skladao 1939. godine. Bila je to njegova posljednja skladba nastala u Europi, prije odlaska u SAD. Djelo je naručio Paul Sacher, švicarski dirigent i osnivač Baselskoga komornog orkestra, zaslužan za nastanak stotinjak djela istaknutih skladatelja 20. stoljeća. Tri godine prije, na njegov poticaj Bartók je skladao antologijsku *Glazbu za gudače, udaraljke i čelestu*. Ovaj put Sacher je tražio manje zahtjevno djelo u duhu glazbe 18. stoljeća. Bartók je oživio divertimento (tal. zabava, razonoda), nepretencioznu glazbenu vrstu koja je nerijetko pratila razna društvena događanja, a u doba bečke klasike popularizirali su je Boccherini, Haydn i Mozart. Mnogi skladatelji 20. stoljeća reinterpretili su divertimento – primjerice Prokofjev, Britten, Bernstein, Martinů, Stravinski, Papandopulo i drugi.

Divertimento je napisao u samo petnaest dana, od 2. do 17. kolovoza 1939. u planinskoj kolibi u švicarskim Alpama, gdje mu je Sacher osigurao smještaj s klavirom i kuharom. U idiličnom ambijentu, u naletu nadahnuća, nastala je briljantna skladba, kao bljesak svjetlosti poslije složenih gudačkih kvarteta ili iluzorni predah samo nekoliko tjedana prije početka rata i skladateljeva egzila.

Njegov pogled unatrag proteže se sve do baroknog *concerta grossa* iz kojega baštini suprotstavljanje skupine solista i cijeloga gudačkog orkestra. Ipak, tom baroknom izmjenjivanju solo svirača i kolektiva te klasičnom poimanju glazbe kao izvoru društvene zabave, Bartók dodaje vlastiti potpis u koji uključuje fraziranja, iznenadne dinamičke kontraste, neočekivane naglaske, dramatične harmonijske promjene te primjene različitih modusa i netradicionalnih ljestvica.

Prvi stavak objedinjuje plesni pokret (valcer) sa specifičnom zvukovnošću folkloru, ali i baroknog naslijeđa izmjenjivanjem manje i veće skupine glazbenika, te imitativne *fugato* dijelove. Središnji *Adagio* priziva mračan ugođaj skladateljevih kvarteta. Tonalitet se širi do granica atonalitetnosti, a dugi *crescendo* stvara ozračje nadrealne noćne glazbe. Ta uznemirujuća atmosfera raspršuje se u propulzivnom ritmu i brzom tempu plesnog ronda u završnici djela, oplemenjenog troglasnom fugom koja kulminira recitativnom kadencom violine u sredini stavka, dok je cijela skladba okončana živahnim finalom.

LISINSKI
SUBOTOM
SVIJET NA
DLANU
25/26

LISINSKI SUBOTOM

Subota, 22. studenoga 2025. u 19.30

Velika dvorana

FILHARMONIJA IZ BRNA ZBOR ČEŠKE FILHARMONIJE IZ BRNA

LEOŠ SVÁROVSKÝ, dirigent

JANA SIBERA, sopran

VÁCLAVA KREJČÍ HOUSKOVÁ, mezzosopran

PETER BERGER, tenor

JOZEF BENCI, bas

Antonín Dvořák: *Stabat Mater*, op. 58, B. 71

Nastalo u sjeni osobne tragedije, Dvořákovu djelo ***Stabat Mater*** jedno je od najdirljivijih djela 19. stoljeća u kojem se tuga pretače u utjehu i nadu, a solisti i zbor udružuju se u univerzalnu meditaciju o patnji. Ovaj ga put u *Lisinskom* izvodi ponajbolji češki ansambl duge tradicije pod ravnanjem istaknutog flautista i dirigenta Leoša Svárovskog. Iznimnosti ovog glazbenog događaja pridonose i vrhunski češki i slovački operni solisti.

LISINSKI DA CAMERA

Subota, 6. prosinca 2025. u 19 sati

Mala dvorana

DUNJA BONTEK, violina

MARIJA ANDREJAŠ, viola

MONIKA LESKOVAR, violončelo

MARTINA FILJAK, glasovir

#mahler165 #beethoven255 #shosta50

Gošća: KATARINA KUTNAR, violina

Gustav Mahler: Klavirski kvartet u a-molu (*Quartettsatz*)

Ludwig van Beethoven: Prvi klavirski kvartet u Es-duru, op. 16

Dmitrij Šostakovič: Klavirski kvintet u g-molu, op. 57

Ova posebna koncertna večer odaje počast trojici velikana izvedbama njihovih zvukovno raskošnih majstorija komorne glazbe. Naše istaknute solistice izvest će dva mladenačka djela: Mahlerov kvartet uzburkanih emocija i stotinjak godina prije napisan Beethovenov graciozni i dramatični kvartet. U izvedbi jednog od najpoznatijih komornih djela 20. stoljeća, Šostakovičeva Klavirskoga kvinteta, umjetnicama će se pridružiti koncertna majstorica Riječkog simfonijskog orkestra Katarina Kutnar.

LISINSKI
DA CAMERA
25/26

Pokrovitelji:

GRAD
ZAGREB

Sponzori:

PBZ
Intesa Sanpaolo Group

CROATIA®
OSIGURANJE